

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра політичної соціології

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Лобювання та корпоративна дипломатія

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти МАГІСТЕРСЬКИЙ

галузь знань 05 – СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
(шифр і назва)

спеціальність 054 СОЦІОЛОГІЯ
(шифр і назва)

освітня програма СОЦІАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ
(шифр і назва)

вид дисципліни ВИБІРКОВА

факультет СОЦІОЛОГІЧНИЙ

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол №6 від 28.06.2023 року

Розробники програми: **Дублікаш Тетяна Миколаївна, канд. соціолог.наук,
доцент кафедри політичної соціології**

Програму схвалено на засіданні кафедри політичної соціології
Протокол від “23” червня 2023 року №11

в.о. завідувача кафедри

В'ячеслав НІКУЛІН

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету
Протокол від “26” червня 2023 року №9

Голова науково-методичної комісії
СОРОКА

Юлія

Гарант освітньої програми
«Соціальний менеджмент»
спеціальності 054 Соціологія

Олександр ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “*Лобіювання інтересів організації*” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки магістрів.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є *лобізм як форма представництва організованих інтересів*.

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

1. *Теоретичні підходи до вивчення лобізму*
2. *Моделі правового забезпечення лобістських практик*
3. *Стратегії і тактики лобізму*

Міждисциплінарні зв'язки: *політологія, соціологія*

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «*Лобіювання та корпоративна дипломатія*» є *ознайомлення студентів з теоріями лобізму та моделями лобістських практик, що склалися у різних країнах світу; стратегіями та тактиками лобізму; навичками, необхідними для просування інтересів організації*.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “*Лобіювання та корпоративна дипломатія*” є:

- *ознайомлення студентів з теоріями лобізму;*
- *ознайомлення студентів з різними моделями правового забезпечення лобістських практик;*
- *ознайомлення студентів з особливостями створення стратегічно значущих коаліцій та альянсів з ключовими акторами;*
- *здійснення порівняльного аналізу стратегій та тактик лобізму;*
- *формування стратегічного мислення у відношенні просування інтересів різних організацій та соціальних груп .*

1.3. Кількість кредитів – 4 (для денного відділення), - (для заочного відділення)

1.4. Загальна кількість годин – 120 (для денного відділення), - (для заочного відділення)

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
6-й	-й
Семестр	
11-й	-й
Лекції	

16 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
14 год.	год.
Лабораторні заняття	
Не передбачені	Не передбачені
Самостійна робота	
90 год.	год.
Індивідуальні завдання	
-	

1.6. Заплановані результати навчання:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- *теоретичні підходи до вивчення лобізму;*
- *особливості професійного лобізму та різні моделі правового забезпечення лобістських практик;*
- *особливості лобіювання бізнес-інтересами, профспілками, недержавними організаціями тощо;*
- *основні технології лобізму;*
- *стилі та практики лобіювання; стратегії і тактики лобізму;*
- *техніки впливу, в тому числі необхідні для діяльності в цифровому середовищі;*

вміти :

- *складати стратегію лобіювання певного питання;*
- *визначати техніки впливу, необхідні для лобіювання конкретного питання;*
- *застосовувати отримані знання та навички, необхідні для створення альянсів з ключовими акторами та реалізації лобістської діяльності;*
- *оцінювати ефективність дій, спрямованих на лобіювання інтересів організації.*

Компетентності та результати навчання курсу:

ЗК 1 Здатність до абстрактного та конкретного мислення, аналізу та синтезу

ЗК 2 Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях

ЗК 4 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми

ЗК 9 Усвідомлення проблематики рівних можливостей у суспільстві, зокрема її гендерних, расових, вікових аспектів

ЗК 10 Усвідомлення культурного розмаїття суспільств і викликів взаємодії в міжкультурному контексті

ЗК 12 Здатність до пошуку, обробки й аналізу інформації з різних джерел

ФК 1 Здатність застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для інтерпретації соціальних явищ і процесів

ФК 2 Розуміння закономірностей взаємодії індивідів, соціальних груп, спільнот та суспільств

ФК 4 Розуміння соціальних процесів, трендів, можливостей і викликів соціальних змін в Україні та світі

ФК 10 Здатність знайти соціальні дані у відкритому доступі, здійснити їх змістовне структурування й узагальнення

ПРН 1 Давати визначення соціологічних понять і застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для пояснення практичних ситуацій

ПРН 2 Визначати соціальні проблеми, їх можливі структурні та культурні чинники

ПРН 6 Пояснювати й застосовувати критерії науковості та об'єктивності досліджень

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретичні підходи до вивчення лобізму.

Тема 1: Визначення та генезис лобізму.

Генезис та сутність лобізму. Особливості лобізму у XIX ст. Лобізм як інститут політичної системи. Принципи лобістської діяльності. Функції лобізму. Лобізм та GR: спільне та відмінності, основні поняття. Групи тиску, групи інтересів та зацікавлені групи. Лобізм як професійна діяльність. Проблема стигматизації лобізму. Етика професійного лобізму.

Тема 2: Теоретичні підходи до вивчення лобізму.

Класифікація підходів до вивчення лобізму: психологічний; інституційний; інструментальний; процедурний; плюралістичний; корпоративістський; інформаційний. Процес прийняття лобістських рішень з точки зору елітарної концепції. Лобістські рішення як взаємодія еліт. Теорія «зацікавлених груп», робота А. Бентлі «Процес управління». Теорія «групового базису в політиці» П. Ієррінга. Концепція групової участі Д. Трумана. Теорія лобістського плюралізму. М. Олсон «Логіка колективної дії»: концепція групової участі як основа теорії лобізму. Корпоративний підхід (К. Фредріч, К. Грінволд) та неокорпоративізм (П. Вільямсон, Ф. Шміттер). Теорія лобістського корпоративізму.

Розділ 2. Моделі правового забезпечення лобістських практик.

Тема 3: Професіональний лобізм та моделі правового забезпечення лобістських практик.

Легітимна та нелегітимна моделі лобізму. Світова законодавча практика регулювання лобізму. Американська політична система в контексті лобізму. Яке місце посідає лобіювання в американському політичному процесі. Лобіювання в законодавчий та виконавчий гілках федерального уряду та між ними. Залучення лобістів до

законодавчого процесу в США. Лобіювання та система комітетів у Конгресі. Роль Президента США як лобіста. Право вето як негативна влада. Роль лобістів у фінансуванні кандидатів на федеральні посади. Поняття “вбудованого лобіста”. Лобіювання та бюджетний процес. Лобізм у міжнародних відносинах. Особливості “тіньового” лобіювання. Проблема корупції.

Тема 4: Особливості лобіювання бізнес-інтересами, профспілками, недержавними організаціями тощо.

Ідея інформованого громадянства. Групи інтересів та лобіювання. Типи представництва інтересів: плюралістичний та корпоративний. Лобіювання на низовій основі та в ешелонах влади. Бізнес-структури та їхнє представництво. Бізнес та політична влада. Мобілізація інтересів бізнесом. Класифікація груп інтересів за У. фон Алеманом за сферою діяльності: організовані інтереси в економічній сфері, у соціальній сфері, у сфері дозвілля та відпочинку, у сфері релігії, науки та культури, у суспільно-політичній сфері. Класифікація груп тиску.

Участь громадянського суспільства у лобістській діяльності. Мобілізація ресурсів для лобіювання. Принципи та стратегії залучення зацікавлених сторін.

Тема 5: Форми прямого та непрямого впливу на державницькі інституції.

Три типи лобізму за формою організації дій: прямий лобізм, непрямий лобізм, внутрішній лобізм. Суб'єкти та об'єкти впливу в процесі законотворчої діяльності. Вплив лобізму на виборчий процес. Діяльність груп інтересів на судовій арені. Системний вплив лобістів на діяльність органів влади.

Тема 6: Аналіз реальних лобістських практик в країнах світу та в Україні.

Форми діяльності організованих груп тиску. Американська, Європейська, Японська та Українська моделі лобіювання. Індустрія лобіювання в ЄС. Відмінності у практиці українських, європейських, японських та американських груп тиску. Особливості міжнародного лобізму. Проблема легітимізації лобізму в Україні. Перспективи інституціоналізації лобізму в Україні. Проекти законів щодо регуляції лобістської діяльності в Україні. Специфіка тіньового лобізму в Україні.

Розділ 3. Стратегії і тактики лобізму.

Тема 7: Стилі та практики лобіювання; стратегії і тактики лобізму.

Методи лобізму: участь у засіданнях комітетів та комісій парламенту, уряду, зустрічі з найвищими керівниками держави; офіційні та приватні зустрічі з представниками органів влади; надання професійних порад, допомога у підготовці законопроектів,

доповіді, послання від бізнесу до органів влади; запрошення законодавців, урядовців на різні з'їзди, наради підприємців; вплив через засоби масової інформації, створення необхідної громадської думки; внесення грошей на виборчі кампанії. Особливості створення та підтримки стратегічно значущих коаліцій та альянсів з ключовими акторами, формування суспільного сприйняття та ведення переговорів. Ресурси, необхідні для реалізації лобістських практик.

Позиціонування організації в органах влади. Розробка довгострокових стратегій взаємодії з органами влади. Принципи побудови дієвої лобістської кампанії. Моніторинг лобістської діяльності. Оцінка ефективності лобіювання.

Техніки впливу, в тому числі необхідні для діяльності в цифровому середовищі. Діяльність лобістів в контексті розвитку соціальних мереж. Медіа стратегії лобістів. Висвітлення лобізму в ЗМІ.

Тема 8: *Поняття та сутність корпоративної дипломатії.*

Основа корпоративної дипломатії - зв'язки з громадськістю, нетворкінг, управління взаємовідносинами тощо. Особливості корпоративної дипломатії між фірмами та національними урядами, між різними фірмами. Принципи створення стратегічно значущих альянсів із зовнішніми ключовими фігурами для успішної реалізації корпоративних цілей. Створення конкурентних переваг для транснаціональних компаній.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	ла б.	і .	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Теоретичні підходи до вивчення лобізму.												
Тема 1: <i>Визначення та генезіс лобізму.</i>	7	2				5						
Тема 2: <i>Теоретичні підходи до вивчення лобізму.</i>	19	2	2			15						
Разом за розділом 1	26	4	2			20						

Розділ 2. Моделі правового забезпечення лобістських практик.

Тема 3: <i>Професіональний лобізм та моделі правового забезпечення лобістських практик.</i>	14	2	2			10						
Тема 4: <i>Особливості лобіювання бізнес-інтересами, профспілками, недержавними організаціями тощо.</i>	14	2	2			10						
Тема 5: <i>Форми прямого та непрямого впливу на державницькі інституції.</i>	14	2	2			10						
Тема 6: <i>Аналіз реальних лобістських практик в країнах світу та в Україні.</i>	14	2	2			10						
Разом за розділом 2	56	8	8			40						

Розділ 3. Стратегії і тактики лобізму.

Тема 7: <i>Стили та практики лобіювання; стратегії і тактики лобізму.</i>	24	2	2			20						
Тема 8: <i>Поняття та сутність корпоративної дипломатії.</i>	14	2	2			10						
Разом за розділом 3	38	4	4			30						
Усього годин	120	16	14			90						

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<i>Тема 2: Теоретичні підходи до вивчення лобізму.</i>	2
	<i>Тема 3: Професіональний лобізм та моделі правового забезпечення лобістських практик.</i>	2
	<i>Тема 4: Особливості лобіювання бізнес-інтересами, профспілками, недержавними організаціями тощо.</i>	2
	<i>Тема 5: Форми прямого та непрямого впливу на державницькі інституції.</i>	2
	<i>Тема 6: Аналіз реальних лобістських практик в країнах світу та в Україні.</i>	2
	<i>Тема 7: Стили та практики лобіювання; стратегії і тактики лобізму.</i>	2
	<i>Тема 8: Поняття та сутність корпоративної дипломатії.</i>	2
	Разом	14

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Роль блогерів як лобістів.	4
2	Лобіювання як неринкова стратегія бізнесу.	4
3	Лобізм та демократія: чи є суперечність?	4
4	Особливості взаємовідносин лобістів та держслужбовців.	4
5	З чого складається робочий день лобіста	4
6	Алгоритм побудови стратегії лобіювання певного питання	4
7	Чи можна розглядати лобізм як інструмент самоорганізації суспільства?	4
8	Ресурси, необхідні для реалізації лобістських практик	4
9	Проекти законів щодо регуляції лобістської діяльності в Україні.	4
	Разом	40

6. Індивідуальні завдання

Не передбачені навчальним планом.

Контрольна робота

- Розробити стратегію лобіювання певного питання для досягнення визначених цілей організації з урахуванням навколишнього середовища.
- Розробити детальний лобістський план реалізації впливу на державні інституції

з метою вирішення певного питання.

7. Методи контролю

Контрольна робота, передбачена навчальним планом. Передбачена форма підсумкового контролю – екзамен – визначається робочим планом.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота						Контр ольна робота (2 протяг ом семест ру)		Разо м	Екзаме н	Сума
Розділ 1			Розділ 2			Розділ 3				
T 1	T 2	T3	T 4	T5	T6	T7	T8			
2	2	2	2	2	3	5	2	40	60	40
										100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

Екзаменаційні питання з курсу

1. Генезис та сутність лобізму.
2. Лобізм та GR: спільне та відмінності, основні поняття.
3. Групи тиску, групи інтересів та зацікавлені групи.
4. Процес прийняття лобістських рішень з точки зору елітарної концепції.
5. Концепція групової участі Д. Трумана.
6. Теорія лобістського плюралізму.
7. М. Олсон «Логіка колективної дії»: концепція групової участі як основа теорії лобізму.
8. Корпоративний підхід та неокорпоративізм щодо принципів лобізму.
9. Легітимна та нелегітимна моделі лобізму.

10. Американська політична система в контексті лобізму.
11. Лобізм у міжнародних відносинах.
12. Особливості “тіньового” лобіювання та проблема корупції.
13. Класифікація груп інтересів за У. фон Алеманом за сферою діяльності.
14. Участь громадянського суспільства у лобістській діяльності.
15. Мобілізація ресурсів для лобіювання.
16. Принципи та стратегії залучення зацікавлених сторін.
17. Типи лобізму за формою організації дій: прямий лобізм, непрямий лобізм, внутрішній лобізм.
18. Суб'єкти та об'єкти впливу в процесі законотворчої діяльності.
19. Форми діяльності організованих груп тиску. Американська та Європейська.
20. Проблема легітимізації лобізму в Україні.
21. Методи лобізму.
22. Ресурси, необхідні для реалізації лобістських практик.
23. Позиціонування організації в органах влади.
24. Розробка довгострокових стратегій взаємодії з органами влади.
25. Принципи побудови дієвої лобістської кампанії.
26. Моніторинг лобістської діяльності.
27. Оцінка ефективності лобіювання:
28. Діяльність лобістів в контексті розвитку соціальних мереж.
29. Медіа стратегії лобістів.

Рекомендовані джерела

Основна література

1. Базилевич Д. Лобіювання в Україні та за кордоном: досвід, проблеми і перспективи : інформ.-аналіт. матеріали до круглого столу, 26 лют. 2009 р., м. Київ– К. : Москаленко О. М., 2009. – 36 с.
2. Бризіцький М. І. Лобіювання: деякі теоретичні аспекти / Максим Ігорович Бризіцький // Університетські наукові записки. – 2014. – №3 (51). – С. 22–29
3. Ворчакова І.Є. Лобізм в політиці: сутність явища та способи реалізації. European political and law discourse. № 1(5). 2018. С. 105–110.
4. Ворчакова І.Є. Лобізм як соціально-політичний феномен: теоретичні підходи. Вісник маріупольського державного університету серія: історія. політологія. 2016. Вип. 15. С. 179-185.
5. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство. – Львів: Літопис, 2000, 319 с.
6. Ганжуров Ю. Парламентське лобіювання в контексті політичної комунікації //

- Політичний менеджмент. 2005. № 4 (13). С. 50 – 62
7. Годний С.П. Інститут лобізму в політиці як чинник демократизації суспільства: дис. ... кандидата політ. наук: 23.00.02 / Київ, 2019. 170 с
 8. Дягілев О. В. Конституційно-правовий інститут лобізму : вітчизняний та зарубіжний досвід : монографія / О. В. Дягілев. – Харків : Майдан, 2011. – 251 с.
 9. Євченко Р.І. Феномен лобізму: інтерпретація природи і моделі організації діяльності. Міжнародні та політичні дослідження. 2022. № 35. С. 157–166.
 10. Заяць Н. В. Народне представництво: сутність, суб'єкти та особливості здійснення в Україні : монографія / Н. В. Заяць ; Нац. акад. внутр. справ. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2012. – 299 с.
 11. Інститут лобіювання в Україні та за кордоном: походження, проблеми, перспективи розвитку. Науково-інформаційне видання / Д. Базілевич, В. Нестерович, В. Федоренко; Інститут професійного лобіювання та адвокати. – К.: ФОП Москаленко О.М., 2015. – 111 с.
 12. Кіянка І. Порівняльний аналіз діяльності груп тиску: приклади Канади, Великобританії, Німеччини та Франції. Науковий вісник ужгородського університету. 2010. № 15. С. 72–76.
 13. Козинець, О. Г. Лобізм у політиці: зарубіжний досвід та українські реалії / О. Г. Козинець, А. О. Новомлинець // Аналітично-порівняльне правознавство. – Ужгород, 2023. - № 1. - С. - 68-71.
 14. Колісниченко А.І. Лобізм у політичному процесі. Наукові праці. Політологія. 2016. № 272. С. 54–57.
 15. Кравченко С.О., Кучерявий В.М. Аналіз сутності цивілізованого лобізму як форми взаємовідносин влади та суспільства. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. 2019. № 3(69). С. 93–99.
 16. Круть В.О. Лобізм як форма прояву корупції. Право та державне управління. 2020. № 4. С. 227–232.
 17. Лисюк В. Інституціоналізація цивілізованого інституту лобізму в Україні // Вчені записки Університету «КРОК». - 2021. - №2 (62), 9–18.
 18. Лобізм / В. А. Полторак // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-55998>
 19. Лубінець Д.В. До питання про типологію українського лобізму. Політикус : наук. журнал. 2019. № 4. С. 34–40
 20. Маркус І. Наукові підходи до визначення лобізму та основні концепції поняття. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління. 2022. № 1(15). С. 24–27.
 21. Мацкевич Р. М. Політико-правові засади формування інституту лобізму в Україні : монографія / Р. М. Мацкевич. – Одеса : Фенікс, 2013. – 166 с.
 22. Немчинов І. Лобіювання як форма діалогу з владою // Контекст. – 2002. № 2. – С. 9 – 12.
 23. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові засади інституту лобіювання: зарубіжний досвід та перспективи для України : [монографія] / В. Ф. Нестерович; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. – 752 с.
 24. Одінцева О. О. Правове регулювання лобізму в сучасній Україні

- (загальнотеоретичне дослідження) : монографія / О. О. Одінцова ; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк : [ДонНУЕТ], 2011. – 150 с.
25. Олсон М. Логіка колективної дії: суспільні блага і теорія груп. – Київ, Лібра. – 2004. – 272 с.
 26. Патнем Р. Д. Творення демократії: Традиції громадянської активності в сучасній Італії / Р. Д. Патнам разом з Р. Леонарді та Р. Й. Нанетті; Пер. з англ. В. Ющенко. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. – 328 с.
 27. Пашкова К.І. Лобізм в ЄС: Генеза та перспективи правового регулювання. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 9. С. 365–368.
 28. Прокопенко О.В. Адвокаційна діяльність та некомерційне лобіювання в Україні: посібник. Київ, 2017. 82 с
 29. Рамадан О. І. Технологія лобіювання // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія, Політологія. – 2002. – Вип. 42 – 45. – С. 88 – 90.
 30. Резнік О. Громадянські практики в перехідному суспільстві: чинники, суб'єкти, способи реалізації / Резнік О. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2011. – 336 с. Семененко И.С. Группы интересов в политическом и социокультурном пространстве. - М.: Юнити-Дана, 2007.
 31. Росенко М. І. Лобізм і його роль в діяльності сучасних парламентів // Державне управління: удосконалення та розвиток № 11, 2010 <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=214>
 32. Рябчук М. Дилеми українського Фауста: Громадянське суспільство і “розбудова держави” / Рябчук М. - К.:Критика, 2000. – 271 с.
 33. Самойленко О.О. Запровадження європейської моделі лобістської діяльності в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. № 4. С. 94–99.
 34. Самойленко О.О. Можливість запровадження американської моделі лобістської діяльності в Україні. Публічне управління та митне адміністрування. 2020. № 2 (25). С. 146–151
 35. Сергєєв В. Лобізм в Україні: можливості неурядових організацій // Політичний менеджмент. - 2007. - №3
 36. Тихомирова Є. Лобізм як складова міжнародного PR // Політичний менеджмент. 2005. № 1 (10). С. 143 – 151
 37. Тихомирова Є. Б. Технологія зв'язків з владою: міжнародний досвід лобіювання // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2001. – Випуск 6. – С. 235 – 244.
 38. Яровой Т.С. Становлення законодавчого регулювання лобізму в США як приклад для України. Аспекти публічного управління. 2019. № 1–2. С. 53–60.
 39. Bier L.M., White C. Cultural diplomacy as corporate strategy: An analysis of Pasona Group's 'New Tohoku' program in Japan / Place Branding Public Dipl., 16 (2020), pp. 1-13
 40. Egea Manuel A. , Parra-Meroño María Concepción, Wandosell Gonzalo Corporate Diplomacy Strategy and Instruments / Journal of Open Innovation: Technology,

Market, and Complexity/ Volume 6, Issue 3, 2020.

41. Mogensen K. From public relations to corporate public diplomacy/ *Public Relat. Rev.*, 43 (2017), pp. 605-614
42. Ruël H. Multinational Corporations as Diplomatic Actors: An Exploration of the Concept of Business Diplomacy/ *Diplomatica*, 2 (2020), pp. 1-12
43. Van Willigen N. Business Diplomacy from an IR Perspective/ *Diplomatica*, 2 (2020), pp. 13-19

Допоміжна література

1. Бризицький М. І. Правовий механізм лобіювання: загальнотеоретична та порівняльно-правова характеристика. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2017.
2. Недюха М., Федорін М. Лобізм як соціально-політичний феномен: сутність і засоби впливу. Віче. 2010. № 3. URL: [https:// veche.kiev.ua/journal/1857/](https://veche.kiev.ua/journal/1857/)
3. Обізнаність громадян України щодо поняття «лобізм»: Національне дослідження. - 23 - 25 січня 2021 року. - Режим доступу: https://activegroup.com.ua/wp-content/uploads/2021/02/210211_omnibus_lobizm.pdf
4. Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні : матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів (м. Львів, 2 березня 2023 р.) : тези доповідей. – Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2023. – 560 с.
5. Хуткий Д. Е-петиції в Україні: формування народного порядку денного: аналітична записка. Київ, 2017. 8 с
6. Українська асоціація професіоналів у сфері GR і лобістів — <http://grukraine.com.ua>
7. Яровой Т.С. Генеза та сучасні погляди стосовно визначення поняття лобізму в державному управлінні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2016. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1281>
8. Allen Hays R., *Who Speaks for the Poor? National Interest Groups and Social Policy.*- Garland Press, 2001
9. Asquer, A. (2012, Fall). What is corporate diplomacy? And, why does it matter? *Journal of Multidisciplinary Research*, 4(3), 53-63.
10. Baumgartner F. *Lobbying and Policy Change: Who Wins, Who loses, and Why.* Chicago, 2009.
11. Coxall W.N. *Pressure Groups in British Politics.* – Routledge, 2014.
12. Frank R. Baumgartner and Beth Leech, *Basic Interests: The Importance of Groups in Politics and Political Science.* - Princeton University Press, 1998
13. Gueguen D. *Reshaping European Lobbying.* Brussels: PACT European Affairs, 2013
14. Hennisz, W. J. (2017). *Corporate Diplomacy: Building Reputations and Relationships with External Stakeholders.* London: Routledge.
15. Kalnins V. *Transparency in Lobbying: Comparative Review of Existing and Emerging Regulatory Regimes.* PROVIDUS Centre for Public Policy. 2011.
16. Wolpe B. C., Levine B. J. *Lobbying Congress: How The System Works.* Washington

: Congressional Quarterly Inc., 1996.

Законопроекти

1. Про лобізм № 5144 від 20.09.2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60052
2. Про публічну адвокацію № 5661 від 19.01.2017. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60943
3. Про забезпечення прозорості та законності комунікації з суб'єктами владних повноважень № 7129 від 20.07.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62573
4. Проект закону про лобізм № 3059-1 від 28.02.2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68265
5. Проект Закону про державну реєстрацію суб'єктів лобіювання та здійснення лобіювання в Україні №3059 від 11.02.2020.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68128